

NAUJIENLAIŠKIS KRAŠTOTYRININKAMS

Vilniaus apskrities Adomo Mickevičiaus viešoji biblioteka

VILNIAUS APSKRITIES
ADOMO MICKEVIČIAUS
VIEŠOJI BIBLIOTEKA

ŠIAME NAUJIENLAIŠKYJE

Pratarmė

Kraštotyros duomenų bazės

Iš darbo patirties:

1. Kraštotyros projektai
2. Kraštotyros darbai

Patariame

Rekomenduojame

PRATARMĖ

Metai tęsia savo ratą, darbai veja darbus, ateina ne tik nauji sumanymai, bet ir nauji iššūkiai, koreguojantys mūsų veiklą. Visi buvome šokiruoti, kai vasario 24 d. Rusija pradėjo karą Ukrainoje. Atsitokėję supratome, kad svarbu ramiai tęsti suplanuotas veiklas ir kiek įmanoma prisidėti padedant nukentėjusiems nuo karo. Bibliotekininkų pagalba ukrainiečiams įvairi – kas įrengė vaikų kampelį, kas dalijasi neiškreipta informacija, kas savanoriauja, kas dar kitaip padeda...

Vilniaus apskrities Adomo Mickevičiaus viešoji biblioteka (toliau – VAVB), sumaniusi leisti „Naujienlaiškį kraštotyrininkams“, skirtą Alytaus ir Vilniaus apskričių savivaldybių bibliotekų darbuotojams, tęsia pradėtą darbą.

Šiame leidinio numeryje pateikiame labai svarbios veiklos – rengiamų kraštotyros duomenų bazių – 2021 m. pildymo statistiką. Joje aiškiai matyti kiekvienos iš mūsų apskričių viešųjų bibliotekų indėlis į bendrą darbą. Norėtusi, kad iš šios statistikos būtų padarytos išvados.

Leidinyje toliau tęsiame dalijimąsi gerąja patirtimi. Praėję metai buvo paskelbti Lietuvos totorių istorijos ir kultūros metai. Prasminga, kad bibliotekos, kurių aptarnaujamose teritorijose gyvena totoriai, gražiai šiuos metus paminėjo. Spausdiname du straipsnius, kuriuose atsispindi ši bibliotekų veikla. Rubrikoje „Iš darbo patirties“ supažindiname su kraštotyros projektais – Irena Baranovskaja iš Vilniaus rajono savivaldybės Centrinės bibliotekos pasakoja apie projektus tautinėms kultūroms, tarp jų – ir totorių – populiarinti. Jūratė Šalaševičienė iš Alytaus rajono savivaldybės viešosios bibliotekos rašo apie parengtą nemažos apimties kraštotyros darbą apie Alytaus totorius.

Leidinio rubrikoje „Patariame“ stengiamės pasižiūrėti į parodų rengimą – kas primiršta, kas naujo. O rubrikoje „Rekomenduojame“ VAVB vyresnioji bibliografė, lituanistė Nijolė Sisaitė apžvelgia dvi knygas apie Vilniaus krašto kalbą – tai iki šiol labai aktuali tema daugiataučiaame regione. Čia rekomenduojamose knygose paskaitę kalbininkų teiginius, turime galimybę papildyti savo žinias profesionalia informacija.

VAVB skirta erdvė Ukrainos vaikams – susitikti, bendrauti, žaisti ir skaityti. 2022. Nuotrauka Irinos Jarec

Kraštotyros mokymai savivaldybių bibliotekų filialų darbuotojams. 2022. Nuotrauka Lino Janulevičiaus

Kelti profesinę kvalifikaciją padeda ir VAVB specialistų rengiami mokymai. 2020 m. atlikto tyrimo metu apklausus Alytaus ir Vilniaus apskričių bibliotekų darbuotojus, paaiškėjo, kad 173 iš jų pageidauja tobulinti kraštotyros darbo kompetencijas. Taigi, gauti duomenys parodė, kad profesinių kompetencijų ir metodinės pagalbos poreikis yra didelis. 2022 m. gegužės 27 d. vyko kraštotyros mokymai savivaldybių bibliotekų filialų darbuotojams, kuriuose dalyvavo 24 bibliotekininkai.

Linkime sėkmingai dirbti kraštotyros baruose, nepasiduoti nerimui, džiaugtis bendravimu ir kiekviena diena!

Norime, kad šis leidinys pasiektų visas regiono viešąsias bibliotekas, ypač – kaimuose esančius filialus.

Atsiliepimus, pasiūlymus ir klausimus prašome rašyti el. paštu bibliografai@amb.lt

Geriausi linkėjimai kraštotyrininkams – Zita Tiukšienė, Vilniaus apskrities Adomo Mickevičiaus viešosios bibliotekos Skaitytojų aptarnavimo skyriaus vyriausioji bibliografė, leidinio sudarytoja.

KRAŠTOTYROS DUOMENŲ BAZĖS

Zita Tiukšienė

VAVB vyriausioji bibliografe

Kraštotyros duomenų bazės – svarbiausias bibliotekinės kraštotyros produktas, nes bibliotekinių sukauptą ir profesionaliai pateiktą informaciją padeda paskleisti labai plačiai. Internetu esanti informacija apie kraštą ir jo žmones naudojasi daug vartotojų – tai įrodo duomenų bazių panaudos rodikliai ir gaunami teigiami atsiliepimai. Vilniaus ir Alytaus apskričių bibliotekų darbuotojų rengiamos duomenų bazės jau turi savo skaitytojus, jos jau yra žinomos, jose lankosi įvairių šalių vartotojai. 2021 m. „Vilnijos vartai“ sulaukė 52 611 apsilankymų, „Dainavos kraštas“ – 8 610, o „Bičių korys: Bendruomenių kraštotyra“ – 2 425.

„Bičių koryje“ paskelbta medžiaga panaudojama renginiuose. 2022. Nuotrauka Birutės Railienės

Kraštotyros duomenų bazėse jau skelbiama įvairios informacijos. Bet kad duomenų bazėmis būtų naudojamos – reikia užtikrinti jų tvarumą, reikia nuolatinio palaikymo, t. y. nuolat peržiūrėti paskelbtą informaciją, ją atnaujinti, papildyti naujai išleistų leidinių aprašais, rašyti naujus straipsnius, įkelti naują medžiagą. Bibliografai yra apkrauti įvairiais darbais, bet vis tiek reikia stengtis nuolat pildyti kraštotyros duomenų bazių turinį ir vykdyti priežiūrą. Smagu, kad yra bibliotekų, kurių darbuotojai jau yra parašę didelę dalį vietovių tekstų, toliau rengia informaciją apie asmenis. Tačiau gaila, kad dar ne visos mūsų regiono bibliotekos reikiamai įsitraukia į šį svarbų darbą. Apžvelkime praėjusių metų rezultatus.

Kraštotyros duomenų bazių apimtis ir pildymo rezultatai (2021 m.)

„Vilnijos vartai“

<http://www.vilnijosvartai.lt/>

VILNIJOS VARTAI

VILNIAUS APSKRITIES KRAŠTOTYRA

Kraštotyros duomenų bazėse jau skelbiama įvairios informacijos. Bet kad duomenų bazėmis būtų naudojamos – reikia užtikrinti jų tvarumą, reikia nuolatinio palaikymo, t. y. nuolat peržiūrėti paskelbtą informaciją, ją atnaujinti, papildyti naujai išleistų leidinių aprašais, rašyti naujus straipsnius, įkelti naują medžiagą. Bibliografai yra apkrauti įvairiais darbais, bet vis tiek reikia stengtis nuolat pildyti kraštotyros duomenų bazių turinį ir vykdyti priežiūrą. Smagu, kad yra bibliotekų, kurių darbuotojai jau yra parašę didelę dalį vietovių tekstų, toliau rengia informaciją apie asmenis. Tačiau gaila, kad dar ne visos mūsų regiono bibliotekos reikiamai įsitraukia į šį svarbų darbą. Apžvelkime praėjusių metų rezultatus.

2021 m. parašyta tekstų apie vietas:

Biblioteka	Vietovės	A4 formatu psl.
Elektrėnų SVB	-	-
Šalčininkų SVB	9	9
Širvintų SVB	-	-
Švenčionių SVB	-	-
Trakų SVB	-	-
Ukmergės SVB	-	-
VAVB	-	-
Vilniaus CB	-	-
Vilniaus RCB	15	17
Iš viso:	24	26

2021 m. parašyta personalijų tekstų:

Biblioteka	Personalijos	A4 formatu psl.
Elektrėnų SVB	-	-
Šalčininkų SVB	-	-
Širvintų SVB	1	2
Švenčionių SVB	-	-
Trakų SVB	2	4
Ukmergės SVB	3	5
VAVB	12	20
VAVB+VCB	1	2
Vilniaus CB	1	2
Vilniaus RCB	-	-
Iš viso:	20	32

2021 m. „Vilnijos vartų“ svetainės naujienų įrašai – 34.

„Dainavos kraštas“

<http://www.dainavoskrastas.lt/>

DAINAVOS KRAŠTAS

ALYTAUS APSKRITIES KRAŠTOTYRA

Dar ne visos Alytaus apskrities viešosios bibliotekos įsitraukė į kraštotyros duomenų bazės kūrimą. Kol kas (2022 m. pradžioje) trūksta informacijos apie Druskininkų savivaldybę, Lazdijų rajoną, Varėnos m. ir Varėnos rajoną. Dar nėra straipsnių apie smulkesnes vietas. Iki 2022 m. pradžios pateiktos 43 asmenybių biogramos.

Apžvelkime 2021 m. turinio pildymo rezultatus.

2021 m. parašyta tekstų apie vietas:

Biblioteka	Vietovės	A4 formatu psl.
Alytaus rajono SVB	1	4
Jurgio Kunčino VB	1	9
Lazdijų VB	-	-
Varėnos VB	-	-
Druskininkų VB	-	-
Iš viso:	2	13

2021 m. parašyta personalijų tekstų:

Biblioteka	Personalijos	A4 formatu psl.
Alytaus rajono SVB	1	2
Jurgio Kunčino VB	1	3
Lazdijų VB	-	-
Varėnos VB	-	-
Druskininkų VB	-	-
Iš viso:	2	5

2021 m. parengta kraštotyros darbų:

Biblioteka	Vietovės	A4 formatu psl.
Alytaus rajono SVB	1	116
Jurgio Kunčino VB	-	-
Lazdijų VB	-	-
Varėnos VB	-	-
Druskininkų VB	-	-
Iš viso:	1	116

2021 m. „Dainavos krašto“ svetainės naujienų įrašai – 50.

„Bičių korys. Bendruomenių kraštotyra“

<https://bendruomeniukrastotyra.lt/>

2022 m. pradžioje svetainėje buvo 80 straipsnių apie vietas ir asmenis.

2021 m. paskelbti straipsniai:

	Vietovės	Asmenybės	Iš viso
Elektrėnų savivaldybė	-	-	-
Šalčininkų rajonas	2	-	2
Širvintų rajonas	-	-	-
Švenčionių rajonas	-	1	1
Trakų rajonas	-	-	-
Ukmergės rajonas	-	-	-
Vilniaus miestas	4	3	7
Vilniaus rajonas	1	1	2
Alytaus rajonas	-	-	-
Druskininkų savivaldybė	-	-	-
Lazdijų rajonas	-	-	-
Varėnos rajonas	-	-	-
Iš viso:	7	5	12

Norėtusi priminti kolegoms, kad paieškotų įdomių žmonių ir rastų bei atsiųstų medžiagos, kurią paskelbtume „Bičių koryje“.

Statistinius duomenis pateikė Jurgita Lazauskaitė ir Jūratė Šalaševičienė

IŠ DARBO PATIRTIES

1. Kraštotyros projektai. Vilniaus rajono bibliotekų projektai tautinėms kultūroms populiarinti

Irena Baranovskaja

Vilniaus rajono savivaldybės Centrinės
bibliotekos Bibliografijos-informacijos
skyriaus vedėja

Vilniaus rajonas nuo seno buvo ir yra daugiatautis, daugiakultūris kraštas. Šio krašto paveldas susideda iš įvairiausių sluoksnių, bylojančių apie čia gyvenusias ar tebegyvenančias tautas ir jų kultūrą. Tai daro Vilniaus rajoną unikalų ir patrauklų. Kiekviena tauta turi tik jai būdingą materialų ir nematerialų paveldą, asmenybių, kurios savo darbais ir sugebėjimais turtina ir puoselėja kraštą.

Totoriai Vilniaus krašte

Totorius, kurie yra tiurkų genties šaka, Lietuvon XIV amžiuje iš kipčiakų stepių pasikvietė LDK didysis kunigaikštis Vytautas. Jie įnešė svarų indėlį į Lietuvos istoriją, kultūrą bei dvasinį gyvenimą. Vilniaus rajono teritorijoje didžiausios totorių bendruomenės gyvena Nemėžio ir Keturiasdešimt Totorių kaimuose. Šių vietovių istorija siekia XIV amžių, kai Vytautas Didysis apgyvendino čia pirmuosius totorius. Nenuostabu, kad rajone esančios viešosios bibliotekos, o ypač Vilniaus rajono savivaldybės Centrinė biblioteka (toliau – VRSCB) ir Nemėžio bei Vaidotų kaimų padaliniai, ypatingą dėmesį skiria totorių istorijai ir kultūrai populiarinti. Paminėtina šiame darbe Vaidotų struktūrinio padalinio bibliotekininkė Fatima Bujnovska, kuri yra Keturiasdešimt Totorių kaimo musulmonų – sunitų bendruomenės pirmininkė.

Mečetė Nemėžio kaime. 2020. Nuotrauka Gyčio Juodėno

2020 m. VRSCB įgyvendino projektą „Bibliotekos inovatyvioji paslauga „Virtualus turas po Vilniaus krašto Totorių istoriją ir kultūrą“. Tai naujas būdas reprezentuoti kultūros ir meno vertybes, leidžiantis interaktyviai pavaikštinėti po pasirinktą erdvę, apžiūrėti detales ir pajauti stebimos vietos perteikiamą atmosferą. Šis projektas įgalino nutolusius bibliotekų vartotojus, socialiai pažeidžiamas grupes ir visus gyventojus susipažinti su Nemėžio ir Keturiasdešimt Totorių kaimų istorija. Juose yra valstybės saugomų nacionalinės, regioninės ir vietinės reikšmės kultūros paveldo objektų. Virtualus turas prieinamas VRSCB svetainėje

(<https://vrscb.lt/vilniauskraستotoriai/>). Šio turo viešinimui yra sukurtas trumpas filmukas (<https://bit.ly/3IkjAQT>). Projektą, kurio vertė 5 280 eurų, finansavo Lietuvos kultūros taryba.

Vaizdo įrašo virtualiam turui kūrimas.
Tairas Kuznecovas ir Galina
Miškinienė. 2020.
Nuotrauka Elenos Radevič

2021 m., minint totorių metus, VRSCB įgyvendino projektą „Vilniaus krašto totorių rašto ypatybės“. Projekto sumanymas kilo po susitikimo su Lietuvos musulmonų sunitų dvasinio centro – Muftiatao kadijumi imamu, Vilniaus krašto totorių bendruomenės nariu, senovinių rankraščių kolekcininku Konstantinu Selimovičiumi. Tai be galo įdomus žmogus, kuris labai brangina savo tautos istoriją ir kultūrą. Vilniaus krašto totoriai išsaugojo daug savo protėvių rankraščių, kurių negali perskaityti, nes jie parašyti arabiškais rašmenimis. Norėdami perskaityti tuos rankraščius, turi susipažinti su arabų abėcėle. K. Selimovičius pristatė vieną savo kolekcijos leidinį lenkų kalba „Praktyczny podręcznik początkowego czytania po arabsku“, išleistą 1937 m. Vilniuje. Siekdamas išsaugoti savo protėvių paliktą paveldą, K. Selimovičius sutiko jį suskaitmeninti ir paviėšinti. Praktinio vadovo pagrindu buvo išleistas naujas leidinys su komentarais, kuriuos parašė K. Selimovičius, ir papildymais lietuvių kalba: *Praktinis vadovas įvadiniam skaitymui arabų kalba = Praktyczny podręcznik początkowego czytania po arabsku. – Fotogr. leid. – [Vilnius]: [s.n.], [2021]. – 38, [1] p.* Vykdam šį projektą taip pat buvo išleista arabų kalbos abėcėlė. Šie spaudiniai buvo naudojami edukacijose, kurių metu dalyviai praktiškai bandė savo jėgas rašydami arabų kalbos raides. Leidinio „Praktinis vadovas įvadiniam skaitymui arabų kalba“ skaitmeninis variantas dabar prieinamas Vilniaus rajono savivaldybės Centrinės bibliotekos svetainėje (<https://vrscb.lt/praktinis-vadovas-ivadiniam-skaitymui-arabu-kalba/>). Projektą, kurio vertė 7 315 eurų, finansavo Lietuvos kultūros taryba ir Vilniaus rajono savivaldybė.

Įgyvendinant projektus VRSCB darbuotojoms teko pačioms arčiau susipažinti su totorių, gyvenančių mūsų rajone, istorija, kultūra. Bendravome su Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininku Adu Jakubausku, Nemėžio musulmonų sunitų religinės bendruomenės pirmininku Tairu Kuznecovu, Vilniaus apskrities totorių bendruomenės pirmininke Galina Miškinienė, Keturiasdešimt Totorių kaimo musulmonų sunitų bendruomenės pirmininke Fatima Buinovska. Prie 2021 m. projekto įgyvendinimo ypač daug prisidėjo jau minėtasis Lietuvos musulmonų sunitų dvasinio centro – Muftiatao kadijus imamas Konstantinas Selimovičius, kuris vedė 5 edukacinius mokymus, o baigiamojo renginio metu pristatė savo asmeninę senovinių rankraščių ir leidinių kolekciją. Kiekvienas šios kolekcijos egzempliorius yra unikalus ir turi savo istoriją.

Totorių rašto pristatymas Keturiasdešimt Totorių kaime. K. Selimovičius ir kaimo bendruomenė. 2021. Nuotrauka Jelenos Pometka

Projekto baigiamasis renginys Keturiasdešimt Totorių kaime. 2021. Nuotrauka Jelenos Pometka

Totorių rašto pristatymas Skaitymo festivalyje. Konstantinas Selimovičius ir AMB kolektyvas. 2021. Nuotrauka Elenos Radevič

„(Ne)žinomi gudai Vilniaus krašte – vakar ir šiandien“

2022-ieji paskelbti Pranciškaus Skorinos metais. Ta proga VRSCB, vykdydama įvairias veiklas, supažindins Vilniaus krašto gyventojus su knygų spausdinimo Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje pradininku ir kultūrų dialogo puoselėtoju bei pristatys kitas gudų kilmės nusipelnusias asmenybes, gyvenančias arba gyvenusias Vilniaus krašte.

Siekiant pažinti Vilniaus krašto kultūrinę identitetą ir skleisti žinių apie garsius ir mažiau žinomus gudų kilmės asmenis, numatoma išleisti leidinį „(Ne)žinomi gudai Vilniaus krašte – vakar ir šiandien“. Bendradarbiaujant su Gudų kultūros draugijos Lietuvoje pirmininku Aleksandru Adamkovičiumi jau pradėta rinkti medžiaga. Iš viso leidinyje bus daugiau kaip 200 žymių baltarusių biografijų. Nutolusiems bibliotekų vartotojams skaitmeninis leidinio formatas bus matomas VRSCB svetainėje.

Jau 2021 m. pabaigoje Lietuvos Kultūros tarybai buvo pateiktas projektas „(Ne)žinomi gudai Vilniaus krašte – vakar ir šiandien“, kurio vertė 5 800 eurų. Negavus LKT finansavimo dėl lėšų leidiniui išleisti planuojama kreiptis į Tautinių mažumų departamentą prie Lietuvos Vyriausybės.

Kiekviena tauta turi tik jai būdingą materialų ir nematerialų paveldą. Bibliotekų tikslas – šį paveldą rinkti, saugoti ir populiarinti. O gerai tą užduotį atlikti galima tik bendradarbiaujant su kitomis įstaigomis, organizacijomis bei asmeniškai su žmonėmis.

IŠ DARBO PATIRTIES

2. Kraštotyros darbai

Graži tradicija, kai, paskelbus žymius ar minėtinius metus, jie palydimi konkrečiais ir prasmingais darbais. Alytaus rajono savivaldybės viešosios bibliotekos indėlis į Totorių metų minėjimą – parengtas didelės apimties kraštotyros darbas. Nors apie Lietuvos totorius medžiagos galima rasti gana nemažai, bet labai vertinga, kad minėtame darbe surinkta informacija apie Alytaus krašto gyventojus totorius.

Kraštotyros darbas apie totorius

Jūratė Šalaševičienė,
Alytaus rajono savivaldybės viešosios
bibliotekos Bibliotekininkystės ir fondų
organizavimo skyriaus vedėja

2021-ųjų vasarą sukako 700 metų nuo didžiojo kunigaikščio Gedimino sąjungos su totoriais prieš Kryžiuočių ordiną sudarymo. Siekiant pažymėti Lietuvos totorių istorijos ir kultūros 700 metų jubiliejų, paminėti bendrą lietuvių ir totorių kovą su Kryžiuočių ordinu, skatinti Lietuvos visuomenę domėtis valstybės praeitimi, jos istorija ir kultūra, Seimas 2021 m. paskelbė Lietuvos totorių istorijos ir kultūros metais. Alytaus rajono savivaldybės viešoji biblioteka iš Lietuvos Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos gavo dalinį finansavimą projektui „Pažintinis turas po Alytaus krašto istoriją ir kultūrą“. Šio projekto tikslas – išsamiau susipažinti su buvusiais ir dar išlikusiais vienos iš mūsų valstybės tautinių bendrijų – totorių – dvasinės ir materialinės kultūros palikimu, jų papročiais ir tradicijomis, lietuvių tradicijų įtaka totorių bendruomenės kultūriniam paveldui.

Kraštotyros darbo viršelis. 2021. Nuotrauka Jūratės Šalaševičienės

Projekto vykdymo metu buvo organizuotos ekskursijos-educaciniai užsiėmimai Raižių kaimo totorių gyvenimo, kultūros ir kulinarinio paveldo pažinimui, skirti Lietuvos totorių istorijos ir kultūros metams paminėti.

Parengtas ir kraštotyros darbas. Nors apie totorius galima rasti nemažai literatūros, tačiau iki šiol trūko leidinio, kuriame būtų plačiau rašoma apie Alytaus krašto totorius. Alytaus rajono savivaldybės viešoji biblioteka turi sukaupusi nemažai medžiagos apie Alytaus krašto totorius, tad buvo nuspręsta iš įvairių šaltinių surinktą medžiagą sudėti vienoje vietoje, kad ji būtų viešai prieinama visiems vartotojams.

Pradėdami darbą bibliotekos darbuotojai pirmiausiai geriau susipažino su totorių tradicijomis ir papročiais, į „dienos šviesą“ ištraukė archyve laikomus straipsnių kopijų aplankus, ieškojo medžiagos internete, lygino senuosius ir dabartinius totorių papročius. Aplankė Raižių mečetę, totorių kapines, susitiko su Alytaus apskrities totorių bendruomenės pirmininku, Raižių totorių bendruomenės vadovu Ipolitu Makulavičiumi.

Alytaus rajono savivaldybės viešosios bibliotekos darbuotojų surinkta ir ilgus dešimtmečius kaupta medžiaga buvo susisteminta, papildyta projekto metu vykusių edukacijų ir ekskursijų nuotraukomis.

Iš surinktos medžiagos bibliotekos darbuotojos Jūratė Šalaševičienė ir Lina Vasiliauskaitė parengė kraštotyros darbą „Totoriai šalia mūsų: totorių etninės bendrijos papročiai, tradicijos, etninis paveldas“. Prie darbo rengimo taip pat prisidėjo Butrimonių filialo darbuotojos Asta Daironienė ir Oksana Zakaruskaitė-Paplauskienė. Jos pasidalino Butrimonių bibliotekoje sukaupia medžiaga apie savo ir aplinkinių kaimų totorius, padėjo rengiant edukacijas vaikams. Vaisodžių filialo vyresnioji bibliotekininkė Daiva Ardzevičienė pakvietė bendruomenę į pažintinę ekskursiją „Raižių kaimo kultūros paveldas“, aplankė išlikusias totorių kapines ir pateikė rengiamam darbui daug įdomios medžiagos. Daugų miesto bibliotekos vyresnioji bibliotekininkė Auksė Čyžiūtė įamžino edukacines veiklas nuotraukose.

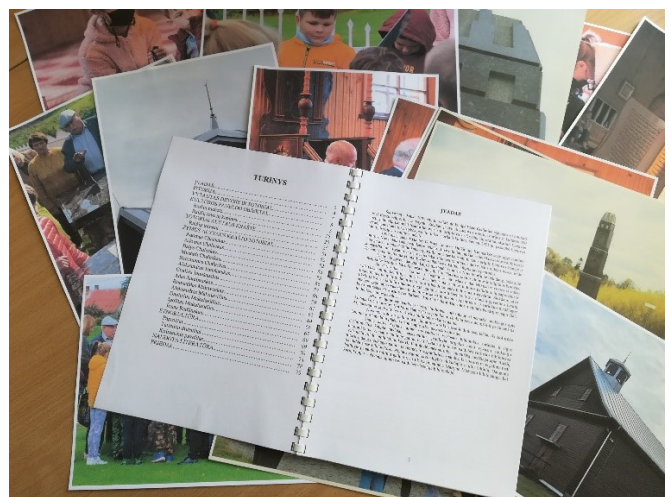

Lina Vasiliauskaitė ir Jūratė Šalaševičienė su moksleiviais. 2021. Nuotrauka Auksės Čyžiūtės

Lina Vasiliauskaitė ir Jūratė Šalaševičienė su moksleiviais. 2021. Nuotrauka Auksės Čyžiūtės

Parengtas ir kraštotyros darbas. Nors apie totorius galima rasti nemažai literatūros, tačiau iki šiol trūko leidinio, kuriame būtų plačiau rašoma apie Alytaus krašto totorius. Alytaus rajono savivaldybės viešoji biblioteka turi sukaupusi nemažai medžiagos apie Alytaus krašto totorius, tad buvo nuspręsta iš įvairių šaltinių surinktą medžiagą sudėti vienoje vietoje, kad ji būtų viešai prieinama visiems vartotojams.

Kraštotyros darbo turinys. 2021. Nuotrauka Jūratės Šalaševičienės

Pradėdami darbą bibliotekos darbuotojai pirmiausiai geriau susipažino su totorių tradicijomis ir papročiais, į „dienos šviesą“ ištraukė archyve laikomus straipsnių kopijų aplankus, ieškojo medžiagos internete, lygino senuosius ir dabartinius totorių papročius. Aplankė Raižių mečetę, totorių kapines, susitiko su Alytaus apskrities totorių bendruomenės pirmininku, Raižių totorių bendruomenės vadovu Ipolitu Makulavičiumi.

Alytaus rajono savivaldybės viešosios bibliotekos darbuotojų surinkta ir ilgus dešimtmečius kaupta medžiaga buvo susisteminta, papildyta projekto metu vykusių edukacijų ir ekskursijų nuotraukomis.

Iš surinktos medžiagos bibliotekos darbuotojos Jūratė Šalaševičienė ir Lina Vasiliauskaitė parengė kraštotyros darbą „Totoriai šalia mūsų: totorių etninės bendrijos papročiai, tradicijos, etninis paveldas“. Prie darbo rengimo taip pat prisidėjo Butrimonių filialo darbuotojos Asta Daironienė ir Oksana Zakaruskaitė-Paplauskienė. Jos pasidalino Butrimonių bibliotekoje sukaupta medžiaga apie savo ir aplinkinių kaimų totorius, padėjo rengiant edukacijas vaikams. Vaisodžių filialo vyresnioji bibliotekininkė Daiva Ardzevičienė pakvietė bendruomenę į pažintinę ekskursiją „Raižių kaimo kultūros paveldas“, aplankė išlikusias totorių kapines ir pateikė rengiamam darbui daug įdomios medžiagos. Daugų miesto bibliotekos vyresnioji bibliotekininkė Auksė Čyžiūtė įamžino edukacines veiklas nuotraukose.

Dabar viename leidinyje galima paskaityti apie Alytaus krašto totorių istoriją, vietinius kultūros paveldo objektus, žymius Alytaus krašto totorius, jų papročius, tautinius drabužius ir kulinarinį paveldą. Čia taip pat yra Alytaus rajono savivaldybės viešosios bibliotekos Vaisodžių filialo bibliotekininkės Birutės Vaitulevičienės surinkta autentiška medžiaga apie Raižių totorius. Dalis darbe nugulusios medžiagos buvo surinkta edukacijų ir ekspedicijų metu, daug vertingos medžiagos pateikė Alytaus rajono Raižių musulmonų religinės bendruomenės pirmininkas Ipolitas Makulavičius. Nemažai medžiagos paimta iš vietinės ir respublikinės spaudos, kurios archyvus turi tik didžiosios šalies bibliotekos. Kai kuriuos leidinyje panaudotus šaltinius galima rasti tik Nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje, kai kurių kopijos saugomos Alytaus rajono savivaldybės viešojoje bibliotekoje. Dalis šiame darbe pateikiamų išteklių yra autentiški ir buvo prieinami tik Alytaus rajono savivaldybės viešosios bibliotekos skaitytojams.

Skaitmeninis darbo variantas skelbiamas kraštotyros svetainėje „Dainavos kraštas“ (www.dainavoskrastas.lt), kurį koordinuoja Alytaus rajono savivaldybės viešoji biblioteka ir yra prieinamas plačiajai visuomenei adresu <https://www.dainavoskrastas.lt/wp-content/uploads/2022/03/TOTORIAI-SALIA-MUSU.pdf>.

Popieriniai variantai įrišti ir saugomi Alytaus rajono savivaldybės viešosios bibliotekos Kraštotyros skyriuje bei Butrimonių filiale.

Projekto metu buvo sukurtas virtualus turas po Raižių mečetę. Virtualus turas – tai naujas būdas reprezentuoti kultūros ir meno vertybes, leidžiantis interaktyviai pavaikštinėti po pasirinktą erdvę, apžiūrėti detales ir pajusti stebimos erdvės perteikiamą atmosferą. Net neišėjus iš namų galima aplankyti Raižių mečetę, netoli mečetės pastatytą paminklą Vytautui Didžiajam (skulpt. Jonas Jagėla), apžiūrėti prie mečetės sumontuotus Jono Naviko sukurtus unikalius saulės laikrodžius. Virtualų turą galima rasti Alytaus rajono savivaldybės viešosios bibliotekos svetainėje www.alytus.rvb.lt /Nuorodos/ (https://www.alytus.rvb.lt/vt_raiziai/index.html). Kviečiame apsilankyti.

Edukacinių užsiėmimų metu dalyvių surinktos medžiagos pagrindu buvo parengta keliaujanti fotografijų paroda „Pažintinis turas po Alytaus krašto totorių istoriją ir kultūrą“.

Visos aprašytos veiklos dar labiau praplėtė mūsų kraštotyrinio darbo patirtį ir žinias apie vienos Lietuvos tautinės bendrijos – totorių – kultūrinį paveldą. Kartu įsitikinome, kad visais laikais net ir visai skirtingų kultūrų bei įsitikinimų žmonės galėjo ir gali gyventi pagarbiai ir draugiškai, praturtindami vieni kitų gyvenimą savais papročiais, perimdami vieni iš kitų dalelę egzotiškos autentikos ir taip susiliedami į vieną draugišką bendruomenę.

Virtualus turas. 2021. Nuotrauka Jūratės Šalaševičienės

PATARIAME

Parodos bibliotekoje: tradicijos ir inovacijos

Zita Tiukšienė

VAVB vyriausioji bibliografė

Svarbi vieta kraštotyrinės informacijos sklaidos priemonių sąrašė tenka parodoms. Bibliotekose jos rengiamos įvairios – literatūros, stendinės, virtualios, meno. Kadangi Lietuvoje nebėra studijų, skirtų profesionaliems bibliotekininkams rengti, į bibliotekas dirbti ateina asmenys, neturintys bibliotekininkystės pagrindų. Todėl manytume, kad, remdamiesi Lietuvos ir užsienio šalių publikacijomis, galėtume šiek tiek patarti.

Leviui Vladimirovui skirtą VAVB parodą pristato ją parengusi Jurga Kauzonienė. 2022. Nuotrauka Mindaugo Masaičio

Literatūros parodos

Knygų paroda – tai tradicinė, pati populiariausia ir aktualiausia bibliotekinio darbo forma. Per minimalų laiką parodos lankytojus galima informuoti apie bibliotekos fondus, apie naujus leidinius, reklamuoti geriausius dokumentus, atskleisti jų turinį. Šiandien kiekvieną bibliotekos renginį, taip pat ir knygų parodas, būtina paversti įdomiu, įspūdingu, emocingu, tam tikra prasme net netikėtu įvykiu.

Bibliotekos paroda – tai ne tik knygų, kurios atsidūrė kartu dėl kelių atsitiktinių aplinkybių, rinkinys, bet prasmingas kūrinys, skirtas sužadinti kryptingą skaitytojo intelektualinę veiklą. Paroda turi būti matoma, ji turi išsiskirti. Svarbiausia yra idėjos originalumas, patrauklus pavadinimas, įdomus eksponavimas.

Inovacija – svarbus progreso variklis. Naujų technologijų, produktų, paslaugų, naujų darbo organizavimo formų panaudojimas suteikia galimybę efektyvinti veiklą. Bibliotekos naujovės nebūtinai turi būti tik kažkas absoliučiai naujo, jos taip pat gali būti ir anksčiau naudotos, bet primirštos. Įvertinus turimą patirtį, reikia pritaikyti tai, kas geriausia ir vertingiausia.

Parodinis darbas gyvuoja gana seniai, šioje srityje susiformavo tam tikra tradicijų sistema. Bibliotekos socialinė misija – saugoti dokumentus, platinti sukauptą informaciją, šviesti visuomenę – apibrėžia taikomas naujoves. Veikla skatina diegti tokias naujoves, kurios efektyviausiai įgyvendins parodų rengimo uždavinius. Nereikėtų apsiriboti vien tik informacinių technologijų diegimu. Inovacijų sėkmę lemia darbuotojų profesionalumas, kūrybiškas požiūris į darbą ir bibliotekos išteklių.

Parodų rengimo darbai

Bibliotekos renginių planai būna sudaryti ir patvirtinti metams. Taip pat iš anksto nustatoma ir parodų tematika. Parengti parodą reikia nemažai laiko, žinių ir kūrybiškumo. Paroda visada yra kūrybinė veikla. Paroda bus sėkminga tuomet, kai matysis jos rengėjo asmeninis indėlis. Knygų parodos beveik visada yra savotiška bibliotekos vizitinė kortelė, pagal kurią vertinamas ne tik bibliotekos knygų fondas, bet ir pats darbo stilius. Darbas prie bet kurios parodos susideda iš tam tikrų technologinių momentų. Konkrečių bibliotekos parodų organizavimo metodai gali būti įvairūs. Pažvelkime atidžiau į parodos rengimo algoritmą:

1. Temos pasirinkimas. Tema turi atitikti šiuos reikalavimus: ji turėtų būti aktuali, įdomi, be to – konkreti.
2. Tikslas ir skaitytojų auditorija. Požymiai, turintys didžiausią įtaką pateikiamos medžiagos turiniui ir suvokimo pobūdžiui: amžius, lytis, išsilavinimas.
3. Dokumentų atranka. Naudodami bibliografines ir kitas priemones randame visus bibliotekoje esančius dokumentus reikiama tema – knygas, straipsnius iš periodinių leidinių, garso ir vaizdo medžiagą. Pirmenybę teikiame dokumentams, kuriuose yra naujos informacijos ir kurie yra patrauklios išvaizdos.
4. Parodos struktūra. Svarbus yra pavadinimo, skyrių pavadinimų nustatymas, citatų, iliustracijų parinkimas. Pagrindinis reikalavimas – parodos struktūra turi prisidėti prie temos atskleidimo. Pavadinimas turėtų būti informatyvus, glaustas (4–5 žodžiai), netradicinis. Tai galėtų būti posakis, aforizmas, patarlė, dainos eilutė, eilėraštis ir kt. Pageidautina, kad bent vienas iš bibliotekoje parengtos parodos skyrių turėtų kraštotyros pobūdį.
5. Dokumentų grupavimas. Atrinkti dokumentai sugrupuojami pagal parodos skyrius.
6. Knygų parodos dizainas. Labai svarbu, kad paroda savaime patrauktų skaitytojų dėmesį. Parodoms papuošti galima naudoti įvairiausias daiktus ir aksesuarus. Dizainas turi savo taisykles, kurių laikydamiesi galime padaryti parodą patrauklią ir įdomią. Didelę reikšmę turi parodos spalvų ir jų derinių pasirinkimas. Dekoruojuot patartina naudoti ne daugiau kaip tris spalvas, antraip paroda išeis ne ryški, o marga. Svarbus yra ir tinkamas šrifto parinkimas. Didesnės bibliotekos turi dailininkus, kurie profesionaliai pasirūpina parodos dizainu.
7. Parodos reklama. Bibliotekos parodai, kaip ir bet kuriai veiklos formai, reikalinga reklama, kuri kartu yra ir pačios bibliotekos reklamos būdas, jos firminio identiteto išraiška – kuo įdomesnės ir patrauklesnės bibliotekos parodos vartotojams, tuo malonesnis požiūris į biblioteką. Bibliotekos parodos reklamuojamos įvairiais būdais. Tam tinka skelbimai bibliotekos interneto svetainėje, Facebook'o paskyroje, skelbimų lentoje ir pan.

Tradicinės parodos

Teminės parodos bibliotekose yra labai populiarios. Darbas su jomis nesukelia didelių sunkumų. Jų tikslas – atkreipti dėmesį į konkrečią temą, problemą, paskatinti skaityti knygas apie tai, rekomenduojant geriausias. Reikėtų nepamiršti, kad kuo parodos tema siauresnė, tuo ji bus įdomesnė ir aiškesnė skaitytojams.

Naujų knygų parodų tikslas – supažindinti vartotojus su naujais dokumentais. Tai gali būti knygos, laikraščiai, žurnalai, garso, vaizdo dokumentai ir kt. Dažniausiai tokios parodos yra universalaus turinio. Dokumentus išdėstyti rekomenduojama pagal mokslo šakas.

Personalijų parodos. Šios rūšies parodos tikslas – atkreipti skaitytojų dėmesį į konkrečią asmenybę, sužadinti norą kuo daugiau sužinoti apie šį žmogų. Kaip tokią parodą surengti? Joje turėtų atsispindėti:

1. asmens gyvenimas;
2. veikla;
3. asmens darbai, kūryba.

Žymių datų parodose pateikiama informacija apie kokį nors įvykį, šventę, jos istoriją ir tradicijas.

Knygų parodėlė VAVB „Lietuvos Respublika: nuo Vasario 16 iki Kovo 11“. 2022. Nuotrauka Nijolės Sisaitės

Netradicinės parodos

Stengdamiesi patenkinti augančius skaitytojų poreikius, atsižvelgdami į jų interesų įvairovę, bibliotekininkai pradėjo rengti ir netradicines parodas. Tai parodos, kuriose pateikiami ne tik bibliotekos fondų eksponatai, bet ir įvairūs kiti objektai – fotografijos, paveiksliai, įvairūs kiti meno dirbiniai, augalų kompozicijos ir kt. Netradicinių knygų parodų tipologija gerokai išsiplėtė. Jų būna pačių įvairiausių. Tai parodos-patarimai, parodos-demonstracijos, parodos-diskusijos ir kt. Personalinė ar teminė paroda, papildyta diskusija, tampa daug įdomesnė. Netradicinių parodų efektyvumas priklauso nuo tinkamai parinktos temos, medžiagos atrankos, skaitytojų interesų pažinimo.

Stendinės parodos

Pastaruoju metu populiarėja ir stendinės parodos. Jos gali būti parengtos ant specialių kilnojamų (sudedamų, ištraukiamų) stendų arba eksponuojamos įstiklintose vitrinose. Šių parodų ypatybė yra ta, kad tai vizualinė paroda, joje yra daugiau vaizdų, teksto nėra daug. Rengiant stendinę parodą svarbu tinkamai atrinkti šaltinius, išskirti pačių svarbiausią tekstinę informaciją ir iliustracijas. Kilnojamuosius parodos stendus gamina įmonės pagal bibliotekų parengtą medžiagą. Šios parodos yra gana brangios, paprastai rengiamos pagal projektinį finansavimą. Pvz., VAVB turi stendinę parodą „Žvelk širdimi tik į širdį“, kurią sudaro 10 pastatomų stendų (roll-up). Paroda skirta Adomui Mickevičiui, žymiam lietuvių ir lenkų poetui, dramaturgui, publicistui, visuomenės veikėjui. Stenduose glaustai pateikiami svarbiausi poeto biografijos faktai, jo žymiausi kūriniai.

Ekspонатas iš VAVB parodos, skirtos Eugenijai Šimkūnaitei – jos ekspedicijų lagaminėlis. 2020. Nuotrauka iš VAVB archyvo

VAVB stendinė (roll-up) paroda „Žvelk širdimi tik į širdį“. 2019. Nuotrauka Ilonos Krupavičienės

Dažniau rengiamos stendinės parodos vitrinose. Jei knygų tam tikra tema nėra daug, bet norisi pažymėti svarbią datą, faktą ar žmogų – galima surengti stendinę parodą. Pateikiama nedaug tekstinės informacijos, kruopščiai parenkamos iliustracijos, kurias būtina aprašyti. Aprašai turėtų būti gana išsamūs, visi pagal pasirinktą sistemą. Parodoje reikėtų pateikti literatūros sąrašą.

Kruopščiai parengta paroda, skoningas jos apipavidalinimas rodo bibliotekos darbuotojų profesionalumą, supažindina su bibliotekos informaciniais ištekliais, ugdo skaitymo kultūrą, atskleidžia kultūrinį ir istorinį paveldą ir jo vertę.

VAVB stendinė paroda, skirta Nepriklausomybės akto signatarams. 2018. Nuotrauka iš VAVB archyvo

REKOMENDUOJAME

Dvi knygos apie Vilniaus krašto kalbą

Nijolė Sisaitė

VAVB vyresnioji bibliografė-kraštotyrininkė

Norėtūsi apžvelgti dvi, nors senokai išleistas, bet nepraradusias aktualumo knygas:

Turska, Halina. *O powstaniu polskich obszarów językowych na Wileńszczyźnie = O происхождении польскоязычных ареалов в Вильнюсском крае; [перевод на литовский язык: Витаутас Пранцишкус Буда; перевод на русский язык: Мария Сивицкене; вступительная статья, примечания: Валерий Чекмонас].* – [Faks. leid.]. – Vilnius, 1995. – 266, [2], 144 p.: schem., žml.

Kniūkšta, Pranas. *Vilniaus kraštas ir lietuvių kalba.* – Vilnius, 1990. – 78, [2] p.

Turska Halina (1901, Irkutskas (Rusija) – 1978, Torunė (Lenkija), lenkų kalbininkė. 1920 m. baigė Vilniaus Elzės Ožeškienės gimnaziją. 1924 m. po studijų Vilniaus universitete (slavistika) dirbo jame 15 metų (iki 1939 m.). Nuo 1946 m. dėstė Torunės universitete (Lenkija); vadovavo šio universiteto Lenkų kalbos katedrai. Dr. (1929), profesorė (1954). Mokslininkė tyrė lietuvių ir lenkų kalbų santykius Vilniaus krašte, lietuvių substrato įtaką lenkų tarmėms, lituanizmus lenkiškuose Lietuvos Statutų vertimuose, Adomo Mickevičiaus kūrinių kalbą, baltarusių tarmes (Visuotinė lietuvių enciklopedija. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/halina-turska/>).

1939 m. **Halina Turska** parašė monografiją „**O powstaniu polskich obszarów językowych na Wileńszczyźnie**“ (liet. „Apie lenkų kalbos plotų Vilniaus krašte atsiradimą“). Prasidėjus Antrajam pasauliniam karui buvo išspausdintas tik trečdalis šio veikalų, o knygos rankraštis paslaptinai dingo. Išlikę pirmieji 8 lankai paskelbti 1982 m. Lenkijoje rinkinyje „Studia nad polszczyzną kresową“ (T. 1). Vilniuje ši veikalų dalis originalo kalba ir jos vertimas į rusų kalbą „O происхождении польскоязычных ареалов в Вильнюсском крае“ (išvertė Marija Sivickienė) atskira knyga išleista 1995 metais. Lietuvių kalba šio H. Turskos darbo, deja, neturime iki šiol. Vilniuje išleistoje knygoje lietuviškai pateikiami tik platūs šio darbo komentarai, parašyti kalbininko, buvusio Vilniaus universiteto prof. Valerijaus Čekmono (1937–2004). Reikia pabrėžti, kad daugiau kaip prieš aštuonis dešimtmečius parašytos knygos idėjos nepaseno iki šiol. Mokslininkė gerai išmanė lenkų ir lietuvių santykių istoriją. Ji yra pradininkė mokliškai tirti lietuvių ir slavų paribio lenkų tarmes. H. Turska atliko ypač kruopščius kalbos tyrimus 1934–1935 m. Į kai kurias vietas ji vykdavo po kelis kartus (p. 120).

Knygos rengėjo V. Čekmono požiūriu, Lietuvos visuomenė, tiek lietuviai, tiek lenkai, mažai težino apie Lietuvos lenkus, jų kilmės problemas, tautinės savimonės ypatybes (p. 59).

Tad kokios yra svarbiausios H. Turskos knygos mintys.

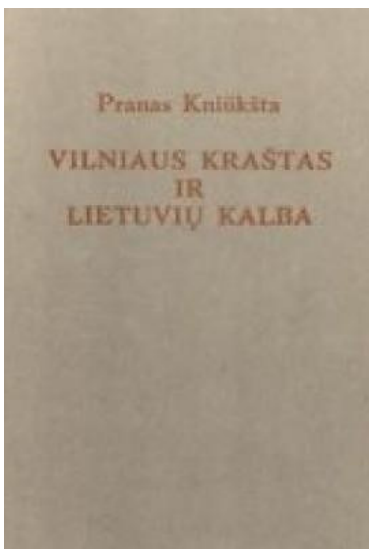
1. Nuo Abiejų tautų Respublikos laikų (XVI a.) prasidėjo kalbinis LDK lietuvių ir stačiatikių šlėktos lenkinimas, kuris nebuvo taikus ir neskausmingas (p. 71). Nuo XVII a. vidurio lenkų kalba tapo pagrindine rašomąja ir bendrine LDK kalba.
2. Lenkų kalbos plitimas Lietuvoje nebuvo susijęs su lenkų kėlimusi į LDK, o lenkų kalbos ekspansija į kaimo, t. y. etninės, autochtonų Lietuvos, gyventojus prasidėjo tik XIX a. Vilniaus apylinkės prie lenkų kalbos perėjo tik XIX a. paskutiniame ketvirtyje.
3. Dauguma sulenkintųjų yra tikri lietuviai; gudai lenkinimą pajuto tik siaurame ruože greta lietuvių gyvenamos teritorijos.

4. Svarbiausias lenkų kalbos plitimo (tarp lietuvių ir gudų) šaltinis buvo miestas, dvaras ir bažnyčia (p. 72). Kaip rašo H. Turska, jos informantai, tiriamų vietų lenkai, mažiau pripažįsta savo lietuvišką kilmę nei baltarusišką. Dažnai būdavo, kad pirmąją dieną labai mandagūs, šnekūs ir noriai teikdavę lietuvių kalbos pavyzdžius, net liaudies dainas, kitą dieną, matyt, ilgiau pagalvoję, o gal paakinti kaimynų, tapdavo gana įtarūs, atsargūs, jau atsisakydavo teikti bet kokių žinių apie lietuvių kalbą. „Ką, ponias, norite čia padaryti Lietuvą?“, – klausdavo sunerimę (p. 121).

Beje, mokslininkė pabrėžė, kad ji kategoriškai draudžianti panaudoti jos tyrimus politiniais tikslais (p. 121). Kalbų keitimas, jų maišymasis nuslopino žmonių tautinį jausmą, jie ėmė net tautybę painioti su tikyba. Atsirado vietinio arba „tuteišio“ sąvoka, savotiškas tautybės pakaitalas.

Bet, kaip sakoma, geriau vieną kartą pačiam paskaityti, nei keliskart klausytis kitų perpasakojimų. Tad įdomaus skaitymo.

Kniūkšta Pranas (1933, Barzdžiai (Salantų vlsč.) – 2020, Garliava (palaidotas Kalnalyje, Kretingos r.), lietuvių kalbininkas. Dr. (hum. m.; filol. m. kand. 1971). 1959 m. Vilniaus universitete baigė lietuvių kalbą ir literatūrą. Šešerius metus (1959–1965 m.) mokytojavo Dieveniškėse (Šalčininkų r.). 1967–2002 m. dirbo Lietuvos mokslų akademijos Lietuvių kalbos institute (iki 1990 m. – Lietuvių kalbos ir literatūros institutas); 1991–2000 m. – Kalbos kultūros skyriaus vadovas. Nuo 1972 m. rengė periodinį leidinį „Kalbos kultūra“, 1991–2003 m. redaktorius. Daugiausia rašė kalbos kultūros, kalbos ir visuomenės santykių, grožinės literatūros, kanceliarinės kalbos temomis. Išleido keletą knygų (Visuotinė lietuvių enciklopedija. 2006. T. 10, p. 319–320; Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/pranas-kniuksta/>).

Vilniuje lietuvių, rusų ir lenkų kalbomis išleista kalbininko Prano Kniūkštos knyga **„Vilniaus kraštas ir lietuvių kalba“ (1990)**. „Savo profesijos ir širdies balso pašauktas, visų pirma sielojuos dėl lietuvių kalbos, jos dalios ir būklės Vilniaus krašte. Visa kita tik gretinu su lietuvių kalba ar ieškau ryšių su ja. Taisydami istorijos klaidas, turime bent iš dalies atitaisyti ir lietuvių kalbai padarytas skriaudas“, – rašo autorius leidinio pratarinėje (p. 5). Mokslininkas, remdamasis įvairių laikų ir įvairių tautų (lenkų, rusų, lietuvių) tyrėjų (kalbininkų, istorikų, etnografų) moksliniais tyrimais (taip pat ir Halinos Turskos darbais), taip pat statistika, aptaria lenkų atsiradimo Lietuvoje problemas ir lietuvių kalbos padėtį. Sudėtinga Vilniaus krašto istorija per daugelį dešimtmečių subrandino vieną sunkiausių ir opiausių problemų – lietuvių kalbos būklės problemą.

Lietuvių ir lenkų santykiai turi vidinio dramatinio, kuris nebūdingas lietuvių santykiams su kitomis tautomis (žydais, karaimais, totoriais ar rusais). Taip jau susiklostė, kad Lietuvos lenkų tautybė rodo ne etninę kilmę, bet kultūrinę orientaciją. Lenkai dažnai net pabrėžia, kad jie lenkai todėl, kad save laiko

lenkais. Pasak aptariamojoje knygoje cituojamo Lenkijos Mokslų akademijos prof. J. Jasinskio (Jasiński) tautybę lemia žmonių apsisprendimas, o ne tolesnių ar artesnių protėvių tautinė priklausomybė, netgi ne jų tėvų tautinė priklausomybė (p. 44).

Vilniaus krašte, pasak P. Kniūkštos, buvo susipynusios lietuvių – lenkų – rusų problemos. Bendroji asimiliacijos kryptis – nuo lietuvių kalbos (per baltarusių kalbą arba tiesiogiai) prie lenkų kalbos, nuo lenkų – prie rusų kalbos. [...] Prigimties balsą kartais nustelbia prisitaikymo ir patogumo instinktas, padedantis ir patiems lengviau įsitaisyti ir vaikus „į žmones išleisti“ (p. 45, 46). Būta atvejų, kai šio krašto politikai aiškina žmonėms, kad 80 procentų Dieveniškių apylinkės gyventojų sudaro lenkai, kad lenkai čia gyveno jau šešioliktoje amžiuje (p. 47). Kaip rašo P. Kniūkšta, „šešioliktojo amžiaus šaltinių neturiu, tad pasiremsiu vėlesniais“. Ir cituoja, ką 1877 m. rašė Dieveniškių mokytojas Grigorijus Avsiukas apie Dieveniškių valsčių: čia „kalbama daugiausia lietuviškai, o kai kuriuose kaimuose šiek tiek baltarusiškai ir lenkiškai“. O 1881 m. Varšuvoje išleistame „Słownik geograficzny“ teigiama, kad „Vietiniai valstiečiai kalba lietuviškai“ (p. 48). Lietuvišką žmonių kilmę rodo ir čia gyvenančių pavardės: Kairys, Gaidys, Grudel, Vanagel ir pan. (p. 49).

Knygos autorius daro išvadą, kad būtina objektyviai ir be emocijų pripažinti ilgus amžius vykusią Vilniaus krašto asimiliaciją ir daugelio dabartinių jo gyventojų lietuvišką kilmę. Kita vertus, istorinės tiesos negalima tapatinti su dabartine tikrove. Šio krašto žmonių tautybę lemia ne kilmė, o kultūrinė orientacija. Bet nereikėtų šių žmonių jėga lietuvinti ar atlietuvinti. Lietuviams reikėtų plėsti ryšius su visais, nepaisant jų kilmės. Visus traukti į bendrąjį Lietuvos gyvenimą. Visa, kas mus artina, jungia – palaikytina (p. 59).

Tačiau laikai keičiasi, keičiasi ir žmonių požiūris į daugelį dalykų, taip pat ir į vartojamą kalbą. Paskaitytą kalbininkų teiginius, turime galimybę pasipildyti savo turimas žinias profesionalia informacija.

Linkėjimai nuo VAVB bibliografų komandos!

Nuotraukoje iš kairės: Nijolė Sisaitė, Zita Tiukšienė, Linas Janulevičius,
Jurgita Lazauskaitė. 2022. Nuotrauka Mindaugo Masaičio

Leidinių sudarė
Leidinių redagavo
Dizainas

Zita Tiukšienė
Nijolė Sisaitė
Žydrūnė Tichanavičienė
Mindaugas Masaitis

VILNIAUS APSKRITIES
ADOMO MICKEVIČIAUS
VIEŠOJI BIBLIOTEKA